

АНАЛІТИЧНІ ФОРМИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ПОНЯТТЯ ЗМЕНШЕНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: СЕМАНТИКА І ФУНКЦІЇ

Руда Н.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Стаття досліджує аналітичні форми репрезентації поняття зменшеності в англійській мові. Проаналізовано формальну структуру демінутивних словосполучень. Виділено основні маркери семантики зменшеності в аналітичних одиницях. Виявлено семантичні характеристики аналітичних конструкцій зі значенням зменшеності. Встановлено функціональний спектр демінутивних словосполучень в англійській мові.

Ключові слова: поняття зменшеності, категорія зменшеності (демінутивності), оцінно-емоційне значення, аналітична конструкція, демінутивне словосполучення.

Постановка проблеми. Зменшеність – категорія, що вказує на меншу величину предмета або менший ступінь якості порівняно із звичайною величиною або звичайним ступенем якості [8, с. 614]. Категорія зменшеності (демінутивності) це універсальна гносеологічно-мовна категорія – те, що утворення на позначення малого розміру властиві лексиконам більшості мов, логічно виводиться з факту існування самого поняття малості. Засоби відтворення поняття зменшеності можуть формуватися і в лексиці, і в синтаксисі, і в морфології, але залежно від конкретної мовної структури в одних мовах ядерну позицію займають синтаксичні форми, при цьому лексичні й морфологічні відходять на периферію, в інших у ролі ядерних виступають морфологічні форми при периферійній позиції синтаксичних і лексичних виразників і т. д. [4, с. 7]. Одні мови відзначаються надзвичайним багатством афіксальних засобів творення зменшених форм, інші намагаються відтворити широкий спектр демінутивної семантики синтаксичними конструкціями.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження формальної та семантичної структури виразників значення зменшеності в різних мовах (див. роботи Арнольд І.В., Бондарка О.В., Бондаря А.І., Галкіної-Федорук О.М., Гімалетдінової Г.К., Дмитрієвої О.І., Зубова О.В., Кавінкіної І.Н., Крючкової О.Ю., Максимчук Н.Н., Шакірової С.Н. та ін.) доводять, що ці мовні одиниці, крім функції позначення розміру, часто служать для вираження емоцій мовця, поява яких викликана властивостями оцінюваного об'єкта, особистим ставленням мовця, ситуацією мовлення, а також для створення експресії, з метою підкреслення важливості інформації, експліцитного чи імпліцитного впливу. Більша чи менша функціональна навантаженість демінутивних форм у конкретній мові залежить від багатьох факторів – як внутрішньомовних (напр. тип мови), так і екстралінгвістичних (напр. особливості емоційності народу-носія мови, культуромовні норми, прийняті в даному суспільстві).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на формально-структурну різноманітність мовних засобів вираження семантики зменшеності, дослідники часто-густо пов'язують останню переважно з суфіксальними морфемами. Проте зменшувальні суфікси не відображають усіх можливостей вираження цього поняття – категорія демінутивності охоплює багато інших елементів і конструкцій мови [2, с. 5–6].

Мови синтетичного ладу при вираженні значення малості використовують переважно суфіксальний словотвір, у мовах же аналітичного ладу, до яких, зокрема, належить англійська, морфологічний арсенал демінутивного вираження значно бідніший, тому в них великої ваги набувають синтаксичні способи репрезентації значення зменшеності.

Формулювання завдань статті. Основне завдання нашого дослідження полягає в аналізі семантико-функціонального потенціалу аналітичних конструкцій зі значенням зменшеності в англійській мові (як мові аналітичного ладу) та доведенні або спростуванні точки зору про те, що „... не потрібно розуміти інтенсивність та глибину процесів словотворення як факт пріоритету. Мовою будь-якого типу, будь-якої морфологічної структури можна висловити глибокі думки, найтонші відтінки почуттів” [7, с. 51].

Виклад основного матеріалу. Аналітичне вираження поняття зменшеності в англійській мові є домінуючим способом. За свідченням Н. Максимчук, яка досліджувала способи вираження градацій зменшення-збільшення в англійській мові, пріоритетним для вираження значення зменшеності є саме аналітичні словосполучення. У процентному відношенні весь комплекс лексико-граматичних засобів репрезентації значення зменшення-збільшення дослідницею розподіляється так: 66,8% – синтаксичні словосполучення, 27% – лексичні виразники, морфологічні форми – 6,2% на загальну кількість вибраного матеріалу [4, с. 7].

Як показує опрацьований нами матеріал, демінутивні словосполучення в англійській мові є переважно двокомпонентними і утворюються за такими моделями: 1) недемінутивізований прикметник, який вказує на малість + недемінутивізований іменник (e.g. *You have a very small park here, – returned Lady Catherine after a short silence* [11]; 2) недемінутивізований прикметник, який вказує на малість + демінутивізований іменник (e.g. *When he opened his eyes again, little wavelets were hurrying over the river, chasing one another* [14]). Оскільки суфіксальна демінутивізація в англійській мові розвинена мало, типовими є словосполучення, утворені за першою моделлю.

Виразниками демінутивності в англійських демінутивних словосполученнях найчастіше виступають прикметники *little* та *small*, рідше –

tiny, wee, young, іноді – *dwarf, midget, miniature, pugny, lilliputian, diminutive*. У неформальному мовленні вживаються і такі прикметники: *reewee, pintsize, petite, bantam*. Деякі словосполучення, утворені зі *small* та *little*, є семантично дифузивними фразами, які дослівно не перекладаються і часто втрачають значення зменшеності (e.g. *small hours* – *переддосвітні години*, *small print* – *дрібна гарнітура*, *small talk* – *світська бесіда*, *small investor* – *людина, що вкладає невеликі кошти*, *small potatoes* – *дріб'язок*, *little theater* – *любительський театр*, *little finger* – *мізинець на руці*, *little thing* – *дрібниці*).

Найчастіше компонентом демінутивних словосполучень виступає прикметник *little*: за нашими підрахунками, на загальну кількість дібраних демінутивних словосполучень у сто двадцять три одиниці сто одне словосполучення (82%) утворене за допомогою прикметника *little*, шістнадцять (13%) – за допомогою *small*, шість (5%) – за допомогою *tiny*.

У значенні прикметника *little* актуалізуються такі семи: 1) маленький за розміром чи величиною (e.g. *his little feet*); 2) маленький за віком (про людей та тварин) (e.g. *little sisters*); 3) вузький або убогий, у переносному значенні (e.g. *little minds*); 4) неважливий, нецікавий, тривіальний (e.g. *he questions every little thing*); 5) коли виражається позитивна оцінка (e.g. *he's a cute little thing*); 6) коли виражається ніжність або поблажливість (e.g. *silly little fool*); 7) невеликий за кількістю, тривалістю (e.g. *we had little time*); 8) незначний або скромний (про людину) (*little-known author*) [10, с. 816; 9, с. 467]. Щодо, наприклад, прикметника *small* словникова стаття виділяє такі значення: 1) маленький за розміром чи величиною (e.g. *small barrel*); 2) маленький за віком (e.g. *small children*); 3) невеликий за кількістю (e.g. *a small audience*), цінністю (e.g. *small change*); 4) незначний за ступенем вияву (e.g. *a small voice*); 5) який працює з невеликою кількістю чогось (e.g. *a small farmer*); 6) неважливий, незначний за силою, впливом (e.g. *a small matter*); 7) неважливий (про людину), ординарний (e.g. *they made me feel small*); 8) скромний, простий (e.g. *a small beginning*) [10, с. 1320; 9, с. 733]. Можна зробити висновок, що за демінутивними прикметниками в англійській мові закріплено функції вираження не лише об'єктивної зменшеності, але й оцінно-емоційної та експресивної семантики.

І.В. Арнольд, аналізуючи стилістичні можливості використання прикметника *little* в англійській мові, зауважує, що в прямому значенні він позначає розмір і є синонімом до більш нейтрального *small*. Але в розмовному стилі мови це предметно-логічне значення затемнюється емоційним, так що *little* може виражати симпатію, ніжність, співчуття, жалісливість і, навпаки, негативні емоції та бути еквівалентом зменшувально-пестливих суфіксів російської мови [1, с. 128]. Нерідко в таких випадках *little* супроводжується так званими надлишковими епітетами (*superfluous epithets*), тобто прикметниками, які послабили своє семантичне навантаження (e.g. *dear, nice, sweet*) і вживаються разом з прикметниками-індикаторами зменшеності для вираження суб'єктивної оцінки [6, с. 129] (e.g. 1) *There is such a nice little dog near our house*

I should like to show you! [12, с. 54]; 2) *And yet he looked at the poor lonely little girl, who was trying very hard to learn her lessons...* [15]).

Як показує наш аналіз, прикметник *little* частіше використовується для вираження суб'єктивної оцінки мовця, тоді як *small* – реальної малості (e.g. 1) *I am astonished, – said Miss Bingley, – that my father should have left so small a collection of books* [11]; 2) *Mr. Collins and Charlotte appeared at the door, and the carriage stopped at the small gate which led by a short gravel walk to the house* [11]; 3) *And which of the two do you call my little recent piece of modesty?* [11]; 4) *I am happy on every occasion to offer those little delicate compliments which are always acceptable to ladies* [11]; *A little house well filled, a little land well tilled, and a little wife well willed are great riches* (приказка).

Н.І. Кушина, досліджуючи специфіку відтворення етномовного компонента українських казок в англійськомовних перекладах, підкреслює, що при перекладі демінутивних вокативів зростає питома вага епітетів *little, dear* та *darling*, тоді як *small* у функції вираження ніжного ставлення майже не вживається, оскільки йому властива лише сема зменшеності [3, с. 13]. А дослідниця Р. П. Зелікова зауважує, що значення суб'єктивної оцінки, які виражаються, наприклад, у російській мові демінутивними суфіксами, при перекладах відтворюються, як правило, ад'єктивно-субстантивними словосполученнями, ад'єктивним компонентом яких є саме прикметник *little* [2, с. 10]. Прикметник *little* часто зустрічається у творах для дітей (E.g. *Once upon a time there was a hill, and on the hill there was a lovely little house. It had one little green door, and four little windows with green shutters, and in it there lived a Cock, and a Mouse and a little Red Hen* [13]). Дослідниками звернуто увагу на те, що взагалі у розмовній мові надмірне його використання справляє враження нещирого сюсюкання [1, с. 128]. Посилення емоційної виразності також можливе за допомогою використання в демінутивних словосполученнях поруч із прикметником, який вказує на малість, суфіксально демінутивізованого іменника, проте таке явище є досить рідкісним (E.g. *And yet what a dear little puppy it was! – said Alice...* [12, с. 79]).

Отже, цілком очевидно, що, незважаючи на аналітичну будову, демінутивні словосполучення англійської мови часто-густо в контексті набувають того чи іншого емоційного забарвлення, виконуючи роль, властиву демінутивним суфіксам мов синтетичного ладу. Порівняймо фрагмент перекладу англійською мовою демінутивів художнього російськомовного твору: *He stopped over, and saw a little white-and-black puppy, who could not get out of the water; it was struggling, slipping back, and trembling all over its thin wet little body. ... The poor little puppy was not more than three weeks old ... Gerasim took hold of its head softly with two fingers, and dipped its little nose into the milk...* [14] *Он нагнул и увидел небольшого щенка, белого с черными пятнами, который, несмотря на все свои старания, никак не мог вылезть из воды, бился, скользил и дрожал всем своим мокреньким и худеньким телцем. ... Бедной собачонке было всего три недели...* Ге-

расим взяв її легонько двома пальцями за голову і принагнув її мордочку к молоку. Очевидно, що в наведеному уривку англійські демінутивні словосполучення влучно відтворюють співчутливе та ласкаве ставлення головного героя до беззахисної маленької істоти. А от І.В. Арнольд наводить яскравий приклад, де демінутивні словосполучення виражають іронію та сарказм: *Get some cash in the bank and then you can go in for art and be as bad as you like you'll still be happy ... and you'll be able to afford a nice little wife and nice little babies and nice little parties, and you'll get into some nice little society and get a whole lot of nice little compliments from all the other people* (J. Cary. *The Horse's Mouth*) [1, с. 129].

Варто звернути увагу на ту особливість, що для англійських виразників значення зменшеності на синтаксичному рівні при вираженні емоційних конотацій характерна сполучуваність прикметника *little* (значно рідше *small* та інших синонімічних їм) з прикметниками-конкретизаторами. У таких випадках *little* репрезентує значення зменшеності, що супроводжується (а подекуди й нівелюється) значенням емоційної оцінки (позитивної чи негативної), вираженої прикметником-конкретизатором (Е.г. 1) *I must be Mabel after all, and I shall have to go and live in that poky little house and have next to no toys to play with, and oh!* [12, с. 50]; 2) *As she said this, she came upon a neat little house on the door of which was a bright brass plate with the name "W. RABBIT" engraved upon it* [12, с. 67]; 3) *Little Lucy gazed up at Jim, and the blue-green shade of the cedar seemed to bring out only more clearly the white-rose softness of her dear little face...* [16]; 4) *Grandmother Wheeler smiled her little, aggravating, curved, pink smile* [16]; 5) *You reached the conservatory through the drawing-room, and there, on the hot pipes, were dozens of them, ugly, squat, bristly little plants each in a separate pot* [17]; 6) *I will answer for it, he never cared three straws about her – who could about such a nasty little freckled thing* [11].

Незважаючи на використання в демінутивних словосполученнях англійської мови прикметників-конкретизаторів, що чітко визначають, яка оцінка виражена – позитивна чи негативна, не можна виключати і важливу роль контексту, де іноді нейтральні або емоційно забарвлені словосполучення отримують зовсім нове значення (Е.г. 1) *It had given him a disgust to his business, and to his residence in a small market town* [11]; 2) *No, I'll look first, – she said, and see whether it's*

marked „poison” or not; for she had read several nice little stories about children who had got burnt, and eaten up by wild beasts and other unpleasant things... [12, с. 42]. Очевидно, що в першому реченні автор виражає огиду героя не лише до його роду заняття, але й до міста в якому він жив, тому значення реальної зменшеності супроводжує й відтінок негативної оцінки, наявної у цілому реченні. У другому прикладі демінутивне словосполучення *nice little stories* навіть за наявності прикметника-конкретизатора позитивної оцінки, яскраво виражає діаметрально протилежне значення – *жахливі оповідання*.

Прикметник *little* нерідко відтворює й значення реальної зменшеності, але серед решти синонімів із семою малості він найчастіше використовується для вираження оцінно-емоційних конотацій. Так само як і *small*, прикметник *little* вживається з іменниками з абстрактним значенням, емоційні конотації при цьому, як правило, відсутні. (Е.г. 1) *A little sea-bathing would set me up forever* [11]; 2) *Oh! I am not afraid of her dying. People do not die of little trifling colds* [11]; 3) *Have a little cry and say your prayers...* [18, с. 90]; 4) *She had very little notice from any but him* [11]; 5) *Do let us have a little music, – cried Miss Bingley...* [11].

Висновки. З огляду на аналітизм англійської мови цілком зрозумілим є той факт, що в ній аналітичні форми переважають за частотою відтворюваності синтетичні моделі вираження значення зменшеності. Аналіз демінутивних словосполучень засвідчив можливість вираження ними як значення реальної зменшеності, так і оцінно-емоційних конотацій – і позитивно- , і негативно-оцінного семантичного спектру. На відміну від мов синтетичного ладу, де демінутивні словосполучення виражають переважно значення реальної зменшеності, англійська мова за допомогою синтаксичних засобів досить вдало, відповідно до потреб мовців, компенсує брак як демінутивів об'єктивної семантики, так і оцінно-емоційних та експресивних суфіксальних одиниць. Англійські аналітичні форми, які репрезентують поняття зменшеності, досить часто складаються з трьох компонентів: крім прикметника-індикатора значення зменшеності та іменника, про малість якого йдеться, вживається прикметник з яскраво вираженою оцінно-емоційною складовою змісту. У таких випадках смислова структура демінутивних словосполучень англійської мови є майже еквівалентною оцінно-емоційній чи експресивній семантиці суфіксально утворених демінутивів у мовах синтетичного ладу.

Список літератури:

1. Арнольд І.В. Стилистика современного английского языка: стилистика декодирования: [учеб. пособие для пед. и-тов. по спец-ти “Иностранные языки”] / Ирина Вадимовна Арнольд. – М.: Просвещение, 1990. – 300 с.
2. Зеликова Р.П. Средства передачи на английский язык значений, выраженных формами субъективной оценки имен существительных русского языка: автореф. дисс. на соиск. науч. степ. канд. филол. наук: спец. 10.02.04 “германские языки” / Р.П. Зеликова – М., 1976. – 18 с.
3. Кушина Н.І. Відтворення етномовного компонента українських народних казок в англійських перекладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.16 “перекладознавство” / Н.І. Кушина. – К., 1998. – 16 с.
4. Максимчук Н.Н. Количественные градации уменьшения-увеличения в системе имени (на материале современного английского языка): автореф. дисс. на соиск. науч. степ. канд. филол. наук: спец. 10.02.04 “германские языки” / Н.Н. Максимчук – К., 1972. – 23 с.
5. Порівняльні дослідження з граматики англійської, української, російської мов / відпов. ред. Ю.О. Жлуктенко. – К.: Наукова думка, 1981. – 356 с.

6. Расулова М.И. Способы выражения категории уменьшительности в узбекском и английском языках: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.02, 10.02.04 “германские языки” / М.И. Расулова – Ташкент, 1981. – 23 с.
7. Романова Н.П. Різноманітність мов світу та її виникнення / Н.П. Романова // Мова. Людина. Суспільство / відп. ред. В.М. Русанівський. – К.: Наукова думка. 1977. – С. 42-51.
8. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР; за ред. І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – Том 3, 1972.
9. Desk “Standard” dictionary of the English language. About 80,000 words and phrases in the speech and literature of the English-speaking peoples / J.Ch. Fernald. – New York: Funk&Wagnalls company, 1953. – 918 p.
10. The New Penguin English dictionary / editor R. Allen. – Harmondsworth, 2000. – 1642 p.

Джерела ілюстративного матеріалу:

11. Austen J. Pride and Prejudice / Jane Austen // [electronic resource]: <http://www.gutenberg.org/etext/1342>.
12. Carroll L. Alice in Wonderland // Lewis Carroll // Alice's Adventures in Wonderland. – Moscow: Progress Publishers, 1967. – 235 p.
13. The little Red Hen and the Grain of Wheat (english fairy tale) // [Electronic resource]: <http://www.sacred-texts.com/neu/eng/meft/ndex.htm>.
14. Turgenev I. Mumu / [Electronic resource]: <http://www.online-literature.com/turgenev/1972/>.
15. Wilkins Freeman Mary E. Big Sister Sally / Eleonora Mary Wilkins Freeman // [Electronic resource]: <http://www.classicreader.com/book/944/1/>.
16. Wilkins Freeman Mary E. The Copy-Cat Sally / Eleonora Mary Wilkins Freeman // [Electronic resource]: <http://www.classicreader.com/book/946/1/>.
17. Woolf V. A Society / Virginia Woolf // [Electronic resource]: <http://manybooks.net/titles/woolfvir2922029220-8.html>.
18. Shaw B. Pygmalion // Бернард Шоу // Избранные пьесы. На англ. яз. / Комментарий М.В. Дьячкова. – М.: Изд-во “Менеджер”, 2002. – С. 6-124.

Рудая Н.В.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

АНАЛИТИЧЕСКИЕ ФОРМЫ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ ПОНЯТИЯ УМЕНЬШИТЕЛЬНОСТИ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ: СЕМАНТИКА И ФУНКЦИИ

Аннотация

Статья исследует аналитические модели репрезентации понятия уменьшительности в английском языке. Проанализирована формальная структура диминутивных словосочетаний. Выделены основные маркеры семантики уменьшительности в аналитических единицах. Выявлены семантические характеристики аналитических конструкций со значением уменьшительности. Установлен функциональный спектр диминутивных словосочетаний в английском языке.

Ключевые слова: понятие уменьшительности, категория уменьшительности (диминутивности), оценочно-эмоциональное значение, аналитическая конструкция, диминутивные словосочетания.

Ruda N.V.

Kyiv Taras Shevchenko National University

THE ANALYTICAL FORMS OF SMALLNESS NOTION REPRESENTATION IN ENGLISH LANGUAGE: SEMANTICS AND FUNCTIONS

Summary

The article investigates the analytical forms of SMALLNESS notion representation in English Language. The formal structure of diminutive phrases is analyzed. The main markers of SMALLNESS semantics in analytical units are distinguished. The semantic features of the analytical forms with SMALLNESS meaning are highlighted. The functional spectrum of the diminutive phrases in English Language is manifested.

Keywords: SMALLNESS notion, SMALLNESS (diminutive) category, evaluative-emotional meaning, analytical form, diminutive phrases.